

2015.04.18.

Az ismertetőben volt egy mondat, ez a páli mondat, hogy „a teremtett világ sóvárogva várja”.¹ És nem a mondatról szeretnék beszélni, hanem, hogy hogy jutottam el ehhez a mondathoz. Ez egy egészen váratlan dolog volt, mert ami az egész témával kapcsolatban nekem rendkívül fölízgatott, ami egy történet volt, amit most nem fogok elmesélni, csak egy mondatban. Volt egy énekes, hogy ez valóság-e, vagy legenda, de teljesen mindegy. Aki, amikor elkezdett énekelni, akkor egy madár odagyűlt, vagy odarepült a fára fölé. És ez engem azért izgatott föl, merthogy hát hogy is van ez az egész dolog? Rengeteg ilyen történetet ismerünk. De a kérdés másként fogalmazódott meg bennem. Nevezetesen úgy, teljesen reálisan, hogy az ember kimegy az erdőbe, vagy az állatkertbe, a természetbe. És a mai európai ember – azt gondolom – hogy ott egy nagy nyugalmat tapasztal. Hát ezért is megyünk ki. Persze vannak, akik szeretik azt, ha viszik magukkal a gondjaikat. Én nem ilyen vagyok. És ez azért van, azt gondolom, merthogy maga a természet nem akar semmit olyan módon az embertől, nem rángatja, nem reagáltatja. Mint amikor, mondjuk, az ember bemegy a városba, és akkor lát egy csomó feliratot – de ez csak egy példa –, és akkor azt el kell olvasni, meg kell fejteni. Tehát én azt látom, mondjuk, hogy „FLABÉLOS”, és akkor nem tudom, hogy ez egy torna, vagy micsoda. Sokáig azt hittem, hogy egy étel. Ugye Gyros, FLABÉLOS ... nem tudom, micsoda. De mindegy, tehát hogy ezeket meg kell fejteni, reagálni kell. Oda kell menni, váltani ezt, azt, amazz... Namost, ilyen értelemben, amikor az ember kimegy a természetbe, akkor, ha nem visz magával semmit, akkor... akkor nyugi van. A természet ilyen értelemben nem akar tőle semmit. De annyira nem akar, hogyha ezt az ember végiggondolja, hogy ... én gondolhatok akármit a természetről. Tehát ahogy nézem az állatokat. Vagy a növényeket, vagy akármit. Nézhetem úgy, ahogy a Goethe látta, nézhetem úgy, ahogy a Linné látta. Láthatom azt, vagy gondolhatom azt, hogy itt az evolúció, vagy éppen semmi evolúció nincs. Senki nem fog ott veszekedni velem. Csak egy másik ember legfeljebb. Egy harkály nem fogja az öklét rázni, hogy micsoda baromság ez, amit én mondok egész egyszerűen. Ilyen értelemben van egy némaság, vagy egy egyoldalúság, én azt gondolom, a mai ember és a természet között. Egyoldalúságnak nevezném ezt inkább talán. Tényleg azt gondolom, amit akarok, és ezzel nem fognak megcáfolni. Hát ez a kérdésnek az egyik vetülete, hogy ez a normál emberi tapasztalat. Van viszont egy másik oldala. És tulajdonképpen ez az, ami fölízgatott engem. Hogy egészen kora gyermekkorunktól késő öregségünkig tele vagyunk olyan történetekkel, amik elsősorban az ember és az állatvilág kapcsolatáról szólnak. Erről szeretnék ma különösképpen beszélni. Egy teljesen más jellegű kapcsolatot épít ki egymással, vagy más kapcsolatba kerül. Most gondoljunk itt például arra, amikor Szent Ferenc prédikál a madaraknak. Hogy mondjuk azt, hogy tulajdonképpen egy kommunikatív kapcsolatba kerülnek egymással. És ez a minimum, de ennél azért sokkal mélyebb történetekről is szó van. Még függő viszonyba is kerülhetnek egymással. Hát gondoljunk arra, hogy a kis királyfi, a legkisebb, az úgy tudja megszabadítani az akármit, hogy a kígyókirály, hangyakirály segít neki. Vagy úgy viszi el a madár, a griffmadár, hogy közben eteti. Tehát hogy egy egész más jellegű viszonyról van itt szó, mint az, amit tulajdonképpen itt a hétköznapi életünk sejtet. Tehát minimum azt kell mondanom, hogy ez egy kommunikatív viszony, de egy más jellegű ügyről van szó. És hát ez a kérdés, vagy ezt a kérdést tettem föl magamnak, hogy az egyik szemléletből a másikba hogyan jutunk, tehát ezek hogy vannak, ezek a dolgok? Mert hiszen ezek a mesék, történetek, legendák így végigkísérik teljes életünket. Vannak felnőtt állatmesék is. Tehát hogy hogy van ez az egész történet? Hogy kimegyek az erdőbe, és azt gondo-

¹ Mert a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését (Róm 8,19)

lok, amit akarok, és ugyanakkor van egy másfajta viszonyról való, nemcsak utalás, történet, iszonyatos mennyiségű történet. Hogyan függ össze ez a két nézőpont? Ezt az alapkérdést tettem föl magamnak. Namost egy kicsit azért persze ennek jobban utánamentem. Sok helyen lehet olvasni sokmindent. Akár Rudolf Steinernél. De másoknál is, hogy az ember a természet-szemléletében hogyan sötétedett el, hogy jutott el arra a pontra, ahol éppen ma aktuálisan áll ezzel szemben. Ez mind így van, és ez mind igaz. De azt gondolom, hogy ha az ember jobban megnézi akár Steinernél, akár magukat a történeteket, akkor van még egy vonásuk ezeknek a történeteknek. Nevezetesen az, hogy akár egy régi kultuszt nézünk meg, mindig azok voltak kevesebben, akik például ezt a kultuszt élő, eleven megismeréssel tudták űzni, és mindig többen voltak azok, akik csak követték úgymond ezt a kultuszt. Ez a mesékben, történetekben, legendákban még jobban kiderül. Gondoljunk arra, hogy a Gubio. Ugye egy egész város szenved beláthatatlan idő-kig, ettől a farkastól. Ahol azért mégiscsak többen élnek. És egyszer csak jön egyvalaki, aki mindkét fél részére megnyugtatóan megoldja ezt a problémát. vagy éppen az előbb idézett mesékben, ahol a kis királyfi. Annak van nem tudom, hány bátyja, vagy nővére, eze, aza, amaza, akik nem oldják meg a kérdést. Elbuknak a kígyókirályon, méhkirályon, satöbbi, és aztán csak egy van, a legkisebb, aki ezt megoldja. És ha nem így lenne, hogy mindig a kevesebbek élnek a cselekvésben, akkor ezek a történetek nem is erről szólnának tulajdonképpen. Persze nyilvánvalóan lehet ezeket a történeteket úgy hallgatni, mesélni, hogy hát a kis királyfi igen, én nem ... A Szent Ferenc, hát mégiscsak egy Szent Ferencről van szó – ő igen, én nem. De lehet, hogy ennek a kérdésnek valamilyen módon mégiscsak jobban utána lehet menni. Az első kérdést, amit én föl tettem magamnak, vagy megpróbáltam egy kicsit utánamenni, az az, hogy tulajdonképpen mi-ben különbözik az ember és az állat egymástól? Így teljesen mai szemmel. És erre a kérdésre nagyon sok választ lehet adni. Mindannyiunk tudna valamit mondani. Nyilvánvalóan egy természettel foglalkozó valaki, az még többet tudna mondani. És ezekben a válaszokban egyetlen közös pontot biztos lehetne találni, és én ezt gondolom a közösnek, ami valós is. És ez nem a válaszok tartalmában jelenik meg, hanem ami ezeket a válaszokat megelőzi tulajdonképpen, az a tevékenység, amit ilyenkor az ember végez. Ugyanis az, hogy gondolkodik. És ehhez képest a válaszok tartalma kicsit mellékesnek tűnik. A gondolkodást úgy értem, hogy az ember tud gondolkodni – vagy azt gondolja, hogy tud gondolkodni, vagy mindenesetre a válasz előtt oda fordul a gondolkodásához, az állat pedig nem gondolkodik. Tehát innentől kezdve, hogy mit gondolok, az egy kicsit mellékesebbnek tűnik – ahhoz képest, hogy gondolkodom. Az állat nem gondolkodik, se magáról, se dolgokról... Szóval az állat nem gondolkodik magáról, nincsenek ilyen tudati képességei. Egyetlenegy szöcske sem tudja, hogy ő szöcske. Azt sem gondolja, hogy hal – semmit nem gondol. És nem lehet például egy kabócát nagyobb fogyasztásra ösztönözni, tehát egy csomó ilyen kérdéssel le lehet számolni. Az emberről se gondol természetesen semmit. És az, hogy egy lény, aki nem gondolkodik, vagy nem tud *így* gondolkodni, ahogy mi, nincs én-tudata sem, az csomó mindennel együtt jár, mert az azt jelenti, hogy nemcsak gondolkodás nincsen, akarat nincsen, kedvtelés nincsen ..., és ezt lehetne még sorolni. És az a kérdés – hogy továbbmenjünk ezen a fonalon –, hogy ez milyen tudati helyzet? És lehet-e egyáltalán azt mondani, hogy tudati helyzet? Én azt gondolom, lehet azt mondani, hogy tudati helyzet. A Mihály-levelekben Rudolf Steiner ezt úgy írja le, hogy az állat egy tompa tudattal vesz részt, jelenik meg a Földön, itt a szemeink előtt. Éppen elment egy kutya a kapu előtt, azért néztem oda. Tehát ez egy tompa tudat. És ahogy ez mit jelent, vagy mit lehet ebből kiolvasni, és mit lehet ebből meglátni a mai európai embernek? Amit lehet látni, úgy lehetne mondani, hogy egy nagy összecsengés vagy összhang. Ezt nagyon sok oldalról meg lehet figyelni. Az állat, az állatok, és a különböző állatok, és a természet, amiről mi azt mondjuk, hogy táplálja, vagy elbűjtatja, vagy nem tudom, mit csinál – ezek összhangban vannak, ezek egy harmóniában vannak. Ez egy rendkívüli dolog, ha belegondolunk. Merthogy ez a harmónia úgy van önmagában, hogy ez nincs az állat részéről gondolva. Ebben benne van, és ebből nem esik ki egy percre sem. Ez azért igényel egy kis utánagondolást, merthogy ugye az állatnak hasonló felépítése van bizonyos szempontokból, mint az embernek – érzékszervei. De nem az érzékszervek szerint működik a dolog, mint ahogy az ember esetleg érzékszerv szerint reagál. Hiszen hogyha valahol nincsen egy élő jelenlét, aki a jeleket, vagy az ingereket netalántán olvasná, akkor nem tud reagálni sem így. Ez az összhang

egyébként kiterjed arra is, hogy például az állat nem hibázik, hogyha egészséges. Mondanék az érzékszervekről egy példát. Az embernek van egy kutyája, macskája, stb. És akkor odaülteti maga elé, hogy „nézz rám”. És az állat ugye odafordítja a fejét, de nem koncentrálni oda. És érzékszervileg nem fókuszál például. Tehát amikor rám néz, akkor se néz rám. Nem így használja az érzékszerveit. Vagy gondoljunk arra, hogy vannak olyan hüllők, halak, madarak, akiknek a szeme úgy helyezkedik el a fejük két oldalán, hogy a látóterük még csak össze sem ér. Tehát hogy nem is tud fókuszálni ...

Hozzászólás: – a ló.

A ló, igen. Tehát hogy nem így használja az érzékszerveit. És nem reagál, egyáltalán nem reagál. Merthogy nem eshet ki az összhangból, mert hogyha ebből az összhangból, harmóniából, amiben él, kiesne, akkor valami *szerint* kéne törekvést mutatnia arra, hogy visszakerüljön ebbe. Tehát ebben az értelemben még azt se mondhatjuk, hogy nagyon ösztönös a dolog. Nemcsak azért nem, mert ez egy emberi fogalom, hanem mert nem esik ki egész egyszerűen az összhangból. És itt azért zárójelben hozzá kell tenni, hogy azt azért sokan megfigyelték, hogy amikor az ember megjelenik egy ilyen környezetben, egy állati környezetben, ez egy kicsit megváltozni látszik. De ez sem reagálás. Hanem a harmónia éppen az ember jelenléte miatt egy kicsit más lesz, vagy megbomlik akár. Hát az ember sok mindent tud csinálni. Tehát hogy ebből a harmóniából nem esik ki. Nem érzékszervileg van abban az értelemben ebben a harmóniába benne, ahogy az ember. Hanem hogyan? És egy kicsit most általánosabban mondanám. Ahhoz, hogy harmónia legyen, és egy *ekkora* harmónia legyen, amit itt látunk, ahhoz – hát tetszik, nem tetszik – egy értelem kell. Egy bölcsesség kell, aki ezt a harmóniát megtartja, vagy összetartja. Tehát értelem nélkül káosz van. Márpedig itt azért mégiscsak az értelem nyomait lehet fölfedezni. A rendnek a nyomait. Csakhogy az állatvilágban ez nem egészen ugyanazt jelenti, mint egy emberi közegben. Ugyanis itt nem azért repül a madár az egyik ágról a másikra, mert arra van a célja – ugye nem gondolkodik –, hanem maga ez az értelem és a rend vezeti őt. Tehát úgy néz ki, minthogyha meg lenne fordulva. Úgy is mondhatnám, hogy ez az értelem és ez a rend, ez nem belülről jön a madárból, hanem kívülről e szerint repül. A madár nem tudja, hogy azért repül a következő ágra, merthogy ott fog fészket rakni. Ez egy értelemből következik és egy rendből következik. És ehhez a gondolathoz egyetlenegy hadd tegyek hozzá. Hogy itt ez az értelem csak úgy fogható meg, és gondolható egyáltalán valamiképpen, amennyiben ez egyáltalán gondolható. Hogy itt nem az egyes egyedekre vonatkozik ez az értelem, nem is az egyes fajokra, hanem az egészre együtt vonatkozik. Az egészben van harmónia. Az egyes egyedek ezeknek csak a leszármazottai, amelyek ebből a rendből, harmóniából, értelemből cselekszenek. De nem a cselekvésükben van az értelem, hanem az értelem *vezeti* a cselekvést. Ez egy nagy különbség. Az emberrel szembe állítva: én mondjuk azért veszek tollat, hogy írjak. Nyilván minden példa sántít. De a madár nem tudja, hogy ír, nem tudja, hogy tollat vesz – mondjuk egy fészkekrakásnál – *abból* csinálja. Anélkül, hogy tudná. Tehát van egy értelem. És ez az értelem nem az egyes egyedekben ölt testet. Még csak nem is az egyes fajokban van, törzsekben, stb. Hanem az egész fölött, de az egészen kívül. Egy értelem, egy bölcsesség hordozza ezt a természeti világot. És amikor erre így rá tudunk tekinteni, akkor egy olyan világot látunk, amiből tulajdonképpen ebből az egész természeti világból egy alanyiség hiányzik. Mert hiszen egy értelem nem gondolható el, nem képzelhető el és nem tapasztalható alany nélkül. Ami nincs meg az egyes madarakban, békákban, hangyákban – rajtuk kívül áll. Körülbelül ezt jelenti ez a tompa tudati helyzet. És amiért ez hihetetlen izgalmas, hogy itt egy olyan szokatlan tudati helyzettel állunk szemben, amit máshol, más körülmények között, más résztvevőkkel – bár ez ugye megint túlzás az állatvilágra vonatkozóan – nem lehet észrevenni, nem lehet meglátni. Tehát azt, hogy egy értelem nagyjából, mondjuk azt, *kívülről* mozgatja. legalábbis első pillantásra ez így tűnik. Mi ebben a szokatlan? És ebben a helyzetben egy kicsit szeretnék elmerülni. Hát a szokatlan az, hogy valamelyest látható, meg fogalmazható egyáltalán, valamelyes gondolható róla. De nem ez a szokatlansága tulajdonképpen ennek a képnek, amit én fölfestettem. Hanem az a szokatlansága, hogy ezt nem szoktuk látni, vagy nem szoktuk észrevenni. És hogyha a teremtett világról beszélünk – és most egy kicsit visszakanyarodnék az emberhez –, akkor ezt a

világot, hogy az értelem, az alanyiség kívülről van, ez csak annyiban szokatlan az ember számára, hogy ezt nem szokta észrevenni, hogy ő pont egy ilyen világnak a része. És az ember napmintnap átéli ezt a helyzetet. Mondanék egy-két példát erre. Szinte röstelltem, de hát megint elő kell vennem a kisgyerek példáját. Hogy ugye amíg be nem költözik a testébe, addig van egy test. Amiről azt látjuk, hát hozzá szólunk, hogy beszél, gondolkodik, stb. Közben a kisgyerek még nincs benn a testében. Mondjuk azt, hogy kívülről instruálja ezt a testet. Hogy mi történik utána, ez most számunkra lényegtelen. Csak a képet szeretném itten fölvezetni. Hogy kívülről, tehát nem a testben foglal helyet az értelem. A test mozog, jól csinálja, gyakorol is egy csomómindent, de nevezzük meg: Az Én, az nincs benne a testben. Amit ehhez a képhez hozzátennék most, hogy ahogy mi látjuk, és ahogy később tapasztalható, később se kerül bele. Ez nem a testben van. Kinn marad. Annyira kinn marad, hogy tulajdonképpen – most nem akarok idekeverni egy új fogalmat, de: az Én nem tartozik az ember inkarnálódott részei közé. Mondok egy másik példát erre. Ismerjük azokat a példákat, amik éppen arról szólnak, hogy a Logosz-hordozót valami miatt nem ismerik föl. Miért nem ismerik föl? Hát azért, mert az érzékszervek, az érzékelhető világ, a szem számára, sokszor még a gondolkodás számára sem, nem jelenik meg. Kívül van rajta. Nem akarok nagyon ebbe az irányba elmenni, de ha valaki a két Jézus-gyerek történetével foglalkozik, akkor a nátháni lélekről van szó egész pontosan. Aki nem egy inkarnálódott lélek. Ez azt jelenti a mai ember számára, hogy nem jelenik meg. A gyermekmegfigyelések pontosan erről szólnak. Hogy keresünk valamit, ami nem látható. Ami kívül van a láthatóságon. Vagy egy teljesen konkrét tapasztalat: Nagyon sokan vagyunk itt a világban, akik, hogy mondjam, akikre rádől ez a világ. Úgy értem, hogy félelmetes, ijesztő, idegen, hideg ... nem tudom, mit mondjak még. Az a világ, ami teljesen a mi megismerésünkből épül föl. Fűszál nem nőhet anélkül, hogy az ne az én megismerőseből lenne. És nem találom mögötte az alanyiságot. Ekkor fenyeget, akkor dől rám, ettől idegen, ettől hideg az egész. Tehát azt szeretném csak mondani, hogy amit a természeti világban mi alanytalan világként látunk, az a mi megismerésünkből fakad. Éppen ilyenek vagyunk mi is. Még a saját megismerésünk számára is alaphelyzetben. És én azt gondolom, hogy az egész természeti világnak tulajdonképpen egyetlen funkciója, ideája látható. Éspedig az, hogy egy tükröt tartson az embernek a saját megismerésére vonatkozóan. Megismer egy világot, amiben nem találja az igazi alanyiságát. Tehát amikor teremtett világról beszélünk, másképpen fogalmazva, ebbe az ember is teljes egészében bele tartozik. És az embernek is egy hasonló világa van, mint amit olvas. Egyébeként nem is lehetne más. Mint amit kiolvas a természetből. Én most nem szeretnék belemenni azokba a kérdéskörökbe, hogy hogy lesz a „magam”-ból Én, mondjuk nagyon egyszerűen fogalmazva rengeteg irodalom van. A pedagógusok előtt különösképpen jól ismert, hogy hogy és mi módon lehet az Én felé elmozdulni. De ami látszik ebből a kis történetből, az az, hogy erősen úgy tűnik, hogy az embernek itt *egy* dolga van a természeti világgal kapcsolatban, hogy a megismerésébe alanyiságot, igazi alanyiságot vigyen bele. És ez által – visszamenve az idézethez – tudja megváltani az egész teremtett világot. Ami nem csak az állatokra vonatkozik, hanem természetesen sajátmagára és a saját megismerésére is ez vonatkozik.

És egy kicsit visszatérnék most a mesékre és a történetekre

Hozzászólás: – Hát hogy onnan hogy mi által tudja meg váltani az egész tehát hogy ...

Sz. I.: – Hogy a megismerése megváltozik, és a „magam”-tól az Én felé mozdul el. Az igazi alanyiség felé. Most nagyon egyszerűen mondhatnám azt, hogy az önzőből a nem-önző felé. De hát nem erről szól, csak hát ugye erre évtizedeket kell szánni, míg az ember egy iskolázási úton el tud mozdulni egyáltalán. Van, aki azt gondolja, hogy kevesebb idő alatt is, de ... azért az általános tapasztalat nem egészen ezt mutatja. Kicsit visszatérnék a mesékre, történetekre, hogy hogy jönnek ezek ide. Mert innen azért szerintem egy kicsit másképp látható a dolog, vagy, legalábbis én másképp élem látni. Az nem véletlen, hogy az első cselekvés a kommunikációnak az első lépése, vagy a kapcsolat kialakításának első lépése a kis királyfi, vagy a legkisebb gyerek felől egy olyan cselekvéssel kezdődik el, ami abszolút önzetlen. Tehát nem a „magam” felé mutat, hanem ...

M.K.: – Megosztja az ételt.

Sz. I.: – ... hanem ... Így van. Például. Amit ugye a nagyobbak nem tudnak megtenni. Ez egyáltalán nem véletlen ügy. Tehát ilyenekkel kezdődik. De van ezeknek a történeteknek, meséknek egy másik fajtája is, amit most talán első megközelítésben azt mondanánk, hogy műmese. Mondjuk gondoljunk a Kipling-re. A Dzsungel könyvére. Ezek olyan mesék, amik azzal indulnak, hogy az állatokat fölruházzák emberi tulajdonságokkal. A La Fontaine-mesék is ilyenek. Egyes Grimm-mesék is. Vagyis egy alanyisággal, semmi mással. És ez a két fonál, tehát ez a fajta mese, ez sem szól tulajdonképpen másról, mint arról a mély belső óhajról, hogy itt az egész állatvilágot alanyisággal kell ellátni. Ez adja a mese értelmét. Ezek a műmesék. Most persze vannak nagyon rossz mesék, tehát most nem azt akarom mondani, hogy minden ... nagyon jó. De hogy vannak nyilván ezek a történetek, amik egy nagy-nagy tudásból származnak, a kis királyfi, aki megszabadítja, kölcsönösen megszabadítják egymást. Vagy vannak azok, amik ezzel egyszerre élnek bennünk, és ez a két kép egyszerre van jelen bennünk. Hogy az állatvilágot egy alanyisággal ruházzuk föl. És tulajdonképpen ez a magyarázata is, azt hiszem, annak, hogy amikor mi történeteket mesélünk a gyerekeknek, teljesen mindegy, milyen életkorban, arra föl lehet figyelni, amit ritka alkalommal csinálnak a gyerekek, még a rossz gyerekek sem – nem tudom, erről beszéltünk-e –, hogy van egy pár olyan dolog így a mesékben, amire a gyerekek nem kérdeznek rá. Nem kérdeznek rá a királyra, tehát csak egy felnőtt tudja azt a hülye kérdést föltenni, hogy hát az milyen foglalkozás és mennyit fizet, vagy nem tudom, micsoda. Tehát egy gyerek ilyen nem kérdez, ha normális. Általában normális. Nem kérdeznek rá a sárkányra, és nem kérdeznek rá erre az állattal való kapcsolatra sem. És nem keverik össze otthon a háziállattal, hogy most ... ráülök a papagájra, mittudomén. Most csak marhaságot tudok mondani. De hogy nincs kérdés ebben a vonatkozásban. És ez a két kép, ez nem egymás ellentéte, hanem mind a kettő egyszerre benne él a gyerekekben, és a felnőttben is. Azt igényelve, hogy itt egy kommunikatív világ részesei vagyunk, vagy egy kommunikatív világot építsen, és ez a kettő együtt van benne. És mind a kettőnek az a kulcsa, hogy egy alanyiságot kell megismerésbe növesztenie az embernek, és ez az ember feladata. És ezt szántam volna így a mondat elé, hogy *a teremtet világ sóvárogva várja*, amibe az ember ugyanúgy beletartozik. És ahogy az ember megismeri az állatvilágot és a természetet a maga őszinte módján – azért mondom, hogy őszinte mód, merthogy amit én az elején elmondtam, az tulajdonképpen nem szólt másról, mint leszedni a gondolkodásból azokat a sallangokat az állatvilágra vonatkozóan, amiket egyébként a gondolkodással teszünk hozzá. Tehát amikor azt mondjuk, hogy a macska ilyen, vagy olyan, vagy amolyan ... Nincs tulajdonsága a macskának. Nincs. Benne van egy harmóniában.

Hát most gyorsan, de tényleg nagyon gyorsan, idáig jutottam ezzel az egész kérdéssel, hogy itt tulajdonképpen ugyanarról van szó: Szemben állunk egy természeti világgal. Abból fakad voltaképpen a szembenállás, amiből a mindennel való szembenállásunk fakad. Úgy nem találjuk benne az alanyiságot, ami rajta kívül, vagy fölül, vagy előtte van, ahogy saját vonatkozásunkban is ennek egy munkának kell lenni. És nem olvashatunk ki a természeti világból mást, mint ahogy mi tudunk olvasni. Ez egy és ugyanaz. És ezért izgalmasak ezek a mesék, történetek, vagy nekem legalábbis nagyon mozgalmassak. Mind az összes félelmesfajtaságukban, mert mindegyik alanyért kiált. És erről gondoltam volna ennyit mondani egész röviden.